

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

Suomen Kirjailijaliitto haluaa lausunnossaan korostaa että yleistuki itsessään ei korjaa luovien alojen sosiaaliturvaa koskevia ongelmia. Yksi, yhtenäinen perusturvaetus on myös taide- ja kulttuurialan etu, vain jos uudistus toteutetaan alan erityispiirteet huomioiden. Pelkän mekaanisen yhtenäistämisen lisäksi uudistus tarjoaa mahdollisuuden huomioida työelämän moninaisuus sosiaaliturvan kriteereissä aiempaa paremmin. Samalla on syytä korjata myös muiden etuuksien sekä ansiosidonnaisen turvan kriteeristöä niin, että taide- ja kulttuurialan erityispiirteet huomioidaan ja kannustinloukkuja puretaan kunnianhimoisesti.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

-

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin

-

- Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista

-

- Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)

-

- Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)

Toimeentulon menettämisen hetkellä turvaverkon on kannateltava myös taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia ammatin harjoittamisen tavasta ja mahdollisesta yrittäjyydestä riippumatta. Työvoimapolitiittisissa edellytyksissä on huomioitava taide- ja kulttuurialalle ominaiset piirteet, kuten epäsäännöllinen ja vaikeasti ennakoitava toimeentulo sekä osa-aikainen yrittäjyys.

Taiteilijoille tyypillisiä tulomuotoja kuten tekijänoikeustuloja ja apurahoja on tarkasteltava oikeudenmukaisesti suhteessa siihen, miten muita tulomuotoja tarkastellaan osana etuuskäsittelyä. Vain pieni joukko tekijöitä saa näiden tulomuotojen kautta säännöllisen, pitkäaikaisen ja elämiseen riittävän toimeentulon, jolloin muiden tulojen puuttuessa sosiaaliturvaa tarvitaan täydentämään toimeentuloa. Siksi hallituksen päätös heikentää useiden eri etuuksien suojaosia herättää huolen taide- ja kulttuurialan pienituloisten, epäsäännöllisesti tuloja saavien ihmisten toimeentulosta.

Yksi keskeinen haaste on liian tiukka jako työttömien, työntekijöiden ja yrittäjien välillä, jolloin taide- ja kulttuurialan ammattilaiset jäävät herkästi turvaverkon väliinputoajiksi. Tässä jaottelussa taide- ja kulttuurialan tekijät luokitellaan usein päätoimisiksi yrittäjiksi, mikä taas vaikeuttaa sosiaaliturvan saamista. Toisinaan tämä luokittelu ei vastaa henkilön tosiasiallista tilannetta: ihminen saatetaan luokitella yrittäjäksi, vaikka hänellä olisi edes Y-tunnusta tai toiminimeä. Aivan liian herkästi syntyy asetelma, jossa järjestelmän näkökulmasta helpointa olisi olla kokonaan työtön. Tämä kannustinloukku voidaan poistaa päivittämällä etuuksien kriteerit vastaamaan tämän päivän todellisuutta.

Nykyisten etuuskriteerien myötä yrityksen perustaminen näyttäytyy riskinä, ellei ole riittävän varma, että pystyy hankkimaan yritystoiminnalla elämiseen riittävän toimeentulon hyvin pian yrityksen perustamisesta lähtien. Tämä kannustinloukku on syytä poistaa tarkentamalla sosiaaliturvan ja ansiosidonnaisten etuuksien kriteereitä niin, ettei pelkkä yrityksen olemassaolo johda sosiaaliturvan epäämiseen tai muihin heikennyksiin, vaan päätökset perustuvat mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisista tuloista. Aktiivisuudesta ei pidä rangaista.

Työttömyysturvan nykyiset kriteerit näyttäytyvät ristiriitaisina: Pohjoismainen työvoimapalvelumalli edellyttää työttömältä aktiivisuutta, mutta toisaalta liika aktiivisuus voidaan katsoa joko työttömyyden päättymiseksi tai esteeksi olla työmarkkinoiden käytettävissä, jolloin työttömyysturvaa ei voi saada. Samalla esimerkiksi yrittäjän työttömyyden päättymisen edellyttää nimenomaan aktiivista vaivannäköä: yrittäjän on itse pyrittävä hankkimaan asiakkaita ja muita tuloja oman yrityksensä kautta.

Aktiivisuuden ei pidä johtaa etuuksien menettämiseen ennen kuin työ johtaa tuloksiin ja ihminen alkaa saada elämiseen riittäviä tuloja. Pelkällä yrittämisellä ilman tuloja ei saa vuokraa tai kauppalaskuja maksettua. Taide- ja kulttuurialalla on yleistä, että tulottomien jaksojen aikana joutuu työskentelemään verrattain paljon pystyäkseen hankkimaan seuraavan apurahan, työkeikan tai tilauksen. Tätä ei nykyinen malli tarpeeksi huomioi.

Erityisen hankalaa on, että jos pelkkä taiteen tekeminen ilman siitä syntyviä tuloja saatetaan katsoa työttömyyden tai toisaalta työmarkkinoiden käytettävissä olemisen päättymiseksi. Muiden työttömien kohdalla kirjoittaminen, maalaaminen tai säveltäminen ilman tuloja ei tyypillisesti vaikuta etuuskäsittelyyn – taiteilijoiden kohdalla taas on toisin. Etuuskäsittelyssä on tunnistettava taide- ja kulttuurialalla työskentelyn erityispiirteet.

- Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)

Yleistuki olisi esityksen mukaan harkinnanvarainen. Iso osa taide- ja kulttuurialan ammattilaisista on pienituloisia, jolloin esimerkiksi etuuksien työttömyysetuuksien sovittelumahdollisuudet korostuvat alalla työskentelevien ihmisten toimeentulon kannalta. Sääntelyuudistuksen myötä vuoden alusta 2023 lähtien työttömyysetuuksien sovittelussa ei ole otettu enää huomioon tekijänoikeuskorvauksia, kun kyse on työttömyyspäivärahasta. Muutosta on perusteltu sillä, että maksuun tulevat tekijänoikeuskorvaukset eivät perustu ajankohtaiseen työskentelyyn. Nyt kyseessä olevassa hallituksen esityksessä ei ole mitään mainintaa tekijänoikeuksista. Jos mahdollisuus työttömyysetuuksien sovitteluun tekijänoikeustulojen osalta poistuisi yleistuen myötä, olisi toivottavaa, että lainsäätäjä tosiaan ottaisi huomioon luovien alojen erityispiirteet muilta osin.

- Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)

-

- Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)

-

- Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)

-

- Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)

-

- Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista

-

- Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta

-

- Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta

-

- Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista

-

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta

-

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä

-

- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista

-

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoidessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

-

Asikainen Eeva
Suomen Kirjailijaliitto ry